

Пропозиції

МІНІСТЕРСТВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

до проєкту Закону України

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей кримінальної відповідальності осіб, які вчиняють правопорушення у зв'язку із наявністю залежності від наркотичних та інших психоактивних речовин, а також організації реабілітації таких осіб»

(назва законопроекту)

Народні депутати України: Бакумов О.С., Монастирський Д.А. та інші
ініціатор(и) законопроекту

реєстр. номер 5715 від «29» червня 2021 р.

Пропозиції надаються до першого читання

1. **МОЗ не підтримує проєкт Закону**

(чітка позиція ОБВ до законопроекту)

2. Міністерство охорони здоров'я України в межах компетенції опрацювало проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей кримінальної відповідальності осіб, які вчиняють правопорушення у зв'язку із наявністю залежності від наркотичних та інших психоактивних речовин, а також організації реабілітації таких осіб» (далі – проєкт Закону) та повідомляє.

Проєктом Закону пропонується внести зміни до законів України: «Про психіатричну допомогу», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», «Про пробацію», «Про охорону дитинства», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про Національну поліцію», Кримінального кодексу України; Кодексу України про адміністративні правопорушення; Кримінального процесуального кодексу України; Кримінально-виконавчого кодексу України.

Проєкт Закону передбачає внесення змін до статті 11 Закону України «Про психіатричну допомогу» шляхом доповнення новою частиною такого змісту: «Для потреб застосування цього Закону критерії віднесення дій особи до таких, що являють собою безпосередню небезпеку для неї чи оточуючих затверджуються Кабінетом Міністрів України». В той же час, в рішенні Європейського суду з прав людини «Ракевич проти Російської Федерації» (Скарга № 58973/0) було зазначено, що з точки зору Суду, навряд чи можливо надати



форму закону все різноманіття умов, що включає небезпеку з точки зору психіатрії. Тому затвердження цих критеріїв Кабінетом Міністрів України є неможливим виходячи із такої позиції Суду.

Проект Закону передбачає доповнення Закону України «Про психіатричну допомогу» новою статтею 11¹ такого змісту: «Стаття 11¹. Психіатричний огляд підозрюваного, обвинуваченого. Психіатричний огляд особи, яка є підозрюваним або обвинуваченим у кримінальному провадженні, з метою встановлення наявності чи відсутності у неї розладу психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин здійснюється у випадку та в порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України та цим Законом. Психіатричний огляд підозрюваного, обвинуваченого з метою встановлення наявності чи відсутності у нього розладу психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин може бути проведено в примусовому порядку на підставі ухвали слідчого судді, суду, відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». Однак, зазначене порушує положення Кримінального процесуального кодексу України. Так, відповідно до положень статті 242 КПК України відповідно до якої, для визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності обов'язковим є проведення судово-психіатричної експертизи. Крім того, відповідно до положень статті 84 КПК України доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів. Тобто, КПК України не передбачає такого джерела доказів, як психіатричний огляд.

Проект Закону передбачає доповнення статті 14 Закону України «Про психіатричну допомогу» новою частиною такого змісту: «Особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування підлягає госпіталізації до закладу з надання психіатричної допомоги на підставі ухвали слідчого судді або суду про застосування до особи запобіжного заходу у виді госпіталізації до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку». Проте статтею 19 зазначеного Закону це питання вже вирішено. Так Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання психіатричної допомоги» № 2205 –VIII від 14.11.2017 стаття 19 Закону України «Про психіатричну допомогу» доповнено частиною сьомою такого змісту: «При застосуванні судом запобіжних заходів до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, порядок організації психіатричної допомоги такій особі встановлюється Кабінетом Міністрів України». А самі підстави для зазначеного виду психіатричної допомоги визначено в пункті 2



частини 1 статті 508 КПК України: «До особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, можуть бути застосовані судом такі запобіжні заходи: поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку».

Проектом Закону пропонується викласти пункт 4 статті 309 ККУ в такій редакції: «Особа звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вона вперше вчинила такі дії у зв'язку із наявністю у неї розладу психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин і з моменту їх вчинення та до момент розгляду судом питання про звільнення її від кримінальної відповідальності пройшла реабілітацію відповідно до індивідуального реабілітаційного плану тривалістю не менше трьох місяців». За суттю, такі зміни є посиленням відповідальності, оскільки особа щодо якої не буде встановлено розладів психіки повинна буде нести повну кримінальну відповідальність, на відміну від особи у якої такі розлади є внаслідок більш тривалого вживання наркотичних речовин. Окрім того, стаття передбачає необхідність повного проходження (не менше трьох місяців) реабілітації (тобто, якщо вирок винесений раніше ніж минуло 3 місяці, норма не застосовується), що також не сприяє виправленню особи. З огляду на викладене пропонуємо виключити запропоновані зміни як такі що є дискримінаційними.

Окрім зазначеного проектом Закону, реабілітація передбачена, як єдиний шлях для запобігання суспільно-небезпечним діям осіб, які мають психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин. Однак, ефективність такої реабілітації не перевищує 20%-30% є дорогавартісною послугою, та не може застосовуватись для всіх осіб, які мають зазначені розлади. Зокрема для осіб, які мають опіюдану залежність, найбільш економічно ефективним методом лікування є замісна підтримувальна терапія.

Також до методів, які мають доказову ефективність при лікуванні осіб, які мають психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин, є когнітивно-поведінкова терапія, мотиваційне інтерв'ю, заохочувальна терапія, сімейна терапія, профілактика рецидиву, програми Анонімних наркозалежних, які працюють за принципом 12-ти кроків. У свою чергу, в проєкті Закону йдеться лише про реабілітацію, як єдину послугу та психологічне консультування, метою якого є заохочення до реабілітації.

Крім того, проектом Закону пропонується внести зміни до статті 1 Закону України «Про психіатричну допомогу», зокрема ввести поняття реабілітаційного закладу, водночас вважаємо за доцільне розглядати реабілітацію, в рамках Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я».

Також проектом Закону пропонується внести зміни до статті 5 Закону України «Про психіатричну допомогу», передбачивши надання реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я особам із розладами психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин на безоплатній основі Для



визначення таких державних гарантій та оцінки можливості їх реалізації слід провести відповідний фінансово-економічний аналіз.

Проектом Закону передбачається визначити відповідальність за непроходження «консультування щодо проходження реабілітації» відповідно до «індивідуального реабілітаційного плану» для осіб, які мають ознаки розладу психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин. Зазначене положення є некоректним, оскільки особі не може бути запропоновано обов'язкове лікування на підставі лише наявності ознак таких розладів.

Разом з тим, ряд дій передбачається здійснювати виключно стосовно осіб, які мають розлади психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин, що передбачає встановлення діагнозу, і, таким чином, унеможлиблює їх практичне застосування для осіб без встановленого діагнозу.

Проектом Закону визначено, що однією з підстав для госпіталізації особи до закладу з надання психіатричної допомоги в примусовому порядку є те, що особа може завдати значної шкоди своєму здоров'ю у зв'язку з погіршенням психічного стану у разі ненадання їй психіатричної допомоги. Зазначене положення дає змогу інтерпретувати будь-яке вживання наркотиків, як поведінку, що може завдати значної шкоди здоров'ю, оскільки потенційно навіть одноразове рекреаційне вживання наркотиків пов'язане з ризиками передозування, загострення та виникнення психічних захворювань тощо.

Таким чином, створюється підґрунтя для застосування норм примусового огляду та лікування для усіх осіб, які вживають наркотики, навіть тих, які не мають відповідних психічних розладів, пов'язаних з цим. Зважаючи на те, що лише незначна частина осіб, які вживають/мають досвід вживання наркотиків мають залежність, впровадження зазначеної норми фактично призведе до криміналізації будь-якого вживання та значного і необґрунтованого навантаження на систему охорони здоров'я.

Проектом Закону передбачено надання послуг з реабілітації для неповнолітнього віком до 14 років. Питання надання таких послуг потребує окремого вивчення та опрацювання з точки зору ефективності такого підходу.

З огляду на зазначене, МОЗ не підтримує проєкт Закону.

(обґрунтування позиції ОБВ)

Міністр

Віктор ЛЯШКО

« ___ » _____ 2021 р.

